

ASPECTE ALE CORESPONDENȚEI DINTRE OFICIALII MARAMUREȘENI ȘI BISTRITENI. RELĂȚIILE DINTRE CELE DOUĂ TERITORII ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

ANCA RAMONA HAPCA*

Cercetarea în detaliu a imensului număr de documente și a lucrărilor de referință privitoare la trecutul Maramureșului și al Bistriței va releva de multe ori și în diferite situații aspecte privitoare la raporturile dintre maramureșeni și bistrițeni. Trebuie de la început să se menționeze faptul că, în istoriografia română se resimte lipsa unei lucrări de sinteză care să abordeze procesul complex al dezvoltării relațiilor dintre micro-regiuni sub toate aspectele sale componente, deși importanța examinării acestor interferențe este crucială pentru cercetarea istoriei Transilvaniei medievale. Problematika raporturilor dintre Maramureș și Bistrița nu a fost abordată decât secvențial, existând foarte puține studii care să atingă, chiar și în trecut, aspecte ale temei mai sus amintite. Nu a existat o preocupare intensă pentru studierea acestor legături care să se concretizeze într-un studiu sau volum distinctiv.

Viața în evul mediu nu decurge lin și uniform, ci este perturbată de dezastre naturale, de epidemii, războaie, crime și tâlhării. Societatea medievală transilvăneană, neuniformă și neunitară, se dezvoltă și se structurează din punct de vedere teritorial în comitate, scaune și districte. Între aceste comunități teritoriale de nivel subregional au existat, așa cum era de așteptat, interferențe politice, sociale, economice, etnice și religioase care se reflectă și în cultura acestora: românii, maghiarii, sașii și secuii, trăind pe același teritoriu, au avut influențe reciproce¹. Dezvoltarea legăturilor dintre acestea (cum este și cazul Maramureșului și al Bistriței) a avut loc treptat, la început predominând schimburile comerciale, apoi intervenind relațiile politice, juridice etc. Secolul al XVI-lea a fost pentru Transilvania o perioadă de puternice frământări politice, sociale, religioase, de accentuare a sensibilităților etnice, o perioadă în care raporturile dintre regiuni au avut un rol preponderent în evoluția istorică. Pentru înțelegerea acestor ipostaze din viața societății medievale este necesară o analiză a dinamicii relațiilor dintre micro-regiuni și a rolului avut de acestea în evoluția economică, socială și politică a Transilvaniei medievale.

* Autoarea dorește să mulțumească pentru suportul financiar din programul co-finanțat de PROGRAMUL OPERAȚIONAL SECTORIAL PENTRU DEZVOLTAREA RESURSELOR UMANE 2007-2013, Contract POSDRU 6/1.5/S/4 – „STUDII DOCTORALE, FACTOR MAJOR DE DEZVOLTARE AL CERCETĂRILOR SOCIO-ECONOMICE ȘI UMANISTE”.

¹ Ioan Aurel Pop, *Istoria Transilvaniei medievale: de la etnogeneza românilor până la Mihai Viteazul*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1997, p. 213.

Studiul de față își propune să prezinte câteva aspecte ale evoluției relațiilor dintre comitatul Maramureș și districtul Bistrița în secolul al XVI-lea, așa cum reies din analiza corespondenței purtate de demnitarii celor două zone. Trebuie menționat faptul că o radiografiere a dinamicii relațiilor dintre cele două unități teritoriale este o temă întinsă și complexă, care necesită analiza unui volum de documente masiv și diversificat, demers de cercetare de anvergură și cronofag. Articolul vizează o analiză preliminară a unei categorii de izvoare care permite înțelegerea acestei dinamici, recte a corespondenței oficiale.

Se știe din istoriografia de specialitate că, în secolul al XVII-lea au existat relații complexe între cele două teritorii vecine. Pentru această perioadă „relațiile politice și sociale bune au fost dublate de relațiile economice complexe”: cumpărarea de produse de o calitate mai bună din Bistrița (frângia din scoarță de tei, șindrile, cuie, postav, cizme, miere etc.), schimburi și cumpărarea de animale, folosirea în comun a munților, meșteșugari și meșteri pricepuți din Bistrița². Prin analogie, ne propunem o cercetare a evoluției relațiilor pentru o perioada secolului al XVI-lea.

Principalele surse de informații ale acestui subiect mai puțin cercetat din punct de vedere arhivistic sunt reprezentate de documentele existente la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Cluj, Fondul Primăriei Orașului Bistrița. Ca metodă de cercetare s-a recurs la analiza documentelor, atât dintr-o perspectivă calitativă (din punct de vedere al conținutului lor) cât și cantitativă, încercându-se o cuantificare aproximativă a acestora în funcție de criteriul cronologic. Din păcate nu se poate vorbi de o clasificare a scrisorilor în funcție de emitent, deoarece majoritatea documentelor păstrate în cadrul Primăriei orașului Bistrița sunt cele emise de către oficialii comitatensii maramureșeni. Pentru acest fapt, studiul va avea doar o abordare unilaterală. Sașii bistrițeni au păstrat scrisorile venite din partea maramureșenilor, putându-se vorbi, din acest punct de vedere, de o superioritate a acestora referitoare la organizarea și importanța acordată actelor. Arhiva Bistriței este una dintre cele mai bine întreținute arhive medievale. Spre deosebire de ea, arhiva comitatului Maramureș se organizează mult mai târziu, în secolul al XVII-lea, fapt care ar fi putut determina pierderea sau rătăcirea documentelor mai vechi. Din punctul de vedere al metodologiei, analiza scrisorilor s-a făcut sistematic, pe baza registrelor, respectiv a documentelor propriu-zise. Selecția scrisorilor care urmează a fi prezentate s-a realizat în funcție de valoarea și importanța acestora pentru contextul istoric studiat.

² Livia Ardelean, „Relațiile dintre maramureșeni și bistrițeni în secolul XVII, oglindite în fondul <Primăria orașului Bistrița>”, în *Maramureș – colț de țară*, Direcția Județeană Maramureș a Arhivelor Naționale, Asociația Arhiviștilor „David Prodan” Maramureș, Baia-Mare, nr. 1 (2006), p. 28.

Secolul al XVI-lea a reprezentat pentru cele două teritorii o perioadă de intense schimbări politice (atunci s-a făcut trecerea de la voievodat la principat; comitatul Maramureș, care nu a făcut parte din voievodatul Transilvaniei, a fost înglobat principatului; Bistrița a fost dăruită de regele Ungariei, Ioan Zapolya, lui Petru Rareș, voievodul Moldovei, în 1527³). Toate aceste schimbări politice nu au împiedicat însă comunicarea dintre cele două zone, ci dimpotrivă, au determinat crearea unor relații de colaborare complexe, dictate de „buna vecinătate” existentă între ele.

În tratarea temei ne vom referi la Maramureș ca entitate istorică situată din punct de vedere politico-administrativ și geografic pe ambele maluri ale Tisei. Acesta era împărțit în patru plase: Plasa de Sus, Plasa Cosău, Plasa Sighet și Plasa de Jos. Comitatul Maramureș avea în frunte un comite suprem care făcea parte din sfatul regelui și din Dieta țării. El avea atribuții în confirmarea vicecomitelui, ales de nobili în congregația nobiliară a comitatului⁴. Comitele era ajutat în îndeplinirea atribuțiilor sale de vicecomite și de cei 4 juzi ai nobililor. Printre funcționarii mai importanți ai comitatului se numărau și asesorii jurați (în număr de 12) cu atribuții judecătorești. Ei formau împreună cu comiții supremi sau cu loctiitorii lor și alături de alți nobili desemnați instanța de judecată comitatensă. Problemele curente cu care se confrunta comitatul puteau fi rezolvate în cadrul congregației generale nobiliare la care participau toți nobilii din perimetrul comitatensă⁵.

În ceea ce privește districtul Bistriței, până în a doua jumătate a secolului al XV-lea, în fruntea sa se afla un comite regal a cărui persoană coincidea cu cea a comitelui secuilor. Desființarea jurisdicției comiților regali din districtul Bistriței, obținerea dreptului de alegere a juzilor, organizarea religioasă și regimul juridic comun, cu forul de apel la Sibiu, au creat premisele formării „Universității Săsești”⁶. Toate problemele de ordin administrativ, fiscal și juridic se reglementau în adunările districtuale periodice. Cu timpul, puternica implicare a orașelor în administrația scaunelor, respectiv districtelor, a determinat preluarea întregii conduceri politice și juridice a teritoriului respectiv. Orașul Bistrița era condus de un jude primar, de 12 jurați aleși anual și de un centumvirat. Judele și jurații alcătuiau magistratul orașenesc cu atribuții de for executiv⁷. Bistrița este amintită încă din secolul al XIV-lea

³ Nicolae Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței*, București, Editura Librăriei Socecu & Comp, 1899, p. XVII.

⁴ Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, Baia-Mare, Editura „Gutinel”, 1997, p. 52-53.

⁵ Ioan Aurel Pop, Thomas Năgler (coord.), *Istoria Transilvaniei*, vol. I, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2009, p. 240, 287-288.

⁶ *Ibidem*, p. 242-243, 291.

⁷ Konrad G. Gündisch, „Patriciatul orașenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea”, în *File de Istorie*, IV (1976), p. 168.

printre primele patru-cinci orașe mai mari din Transilvania, atât din punct de vedere al numărului populației, cât și al organizării politice și urbane (după Brașov, Sibiu, Cluj, alături de Sighișoara)⁸. În ceea ce privește populația, din anul 1500, Bistrița era pe locul patru, după Cluj, cu aproximativ 4500 locuitori⁹. Cea mai importantă funcție a orașului era aceea de oraș comercial și meșteșugăresc.

Românii din Maramureș au fost în contact permanent cu cei din Transilvania, mai ales după apariția marilor târguri din Bistrița¹⁰. Aceasta obține dreptul de a ține târg în fiecare an încă din 1353¹¹. Cele două zone au avut legături atât la nivelul oficialilor cât și la nivelul păturii de jos, a iobagilor, însă pentru cea din urmă categorie informațiile documentare sunt mai reduse. Articolul de față se va ocupa doar de interferențele existente la nivelul demnitarilor. Este bine cunoscut faptul că, pentru diferite pricini, oficialii comitatensi maramureșeni se adresau magistratului săsesc al Bistriței ca „buni vecini și prieteni” (pe baza principiului „bunei vecinătăți”)¹².

Așa cum s-a mai amintit, o intensă corespondență a oficialilor maramureșeni cu bistrițenii se păstrează în Fondul Primăriei orașului Bistrița. Dintre scrisorile trimise de maramureșeni, unele au fost publicate în diferite colecții de documente, cum ar fi Colecția Hurmuzaki¹³, sau există sub formă de regeste¹⁴. Nu există o statistică clară a corespondenței, dar pentru perioada 1221-1585 se găsesc publicate regestele documentelor.

În general, pentru prima jumătate a secolului XVI, toate scrisorile redactate de funcționarii maramureșeni sunt în latină, limba oficială și cea a culturii. Începând cu a doua jumătate a secolului, numărul documentelor latine începe să scadă și apar cele redactate în maghiară. Pentru perioada 1501-1585 nu s-au găsit scrisori redactate de maramureșeni în germană. În română există un singur document, redactat la sfârșitul secolului al XVI-lea.

⁸ Ștefan Pascu, „Din trecutul istoric al orașului Bistrița”, în *File de Istorie*, I (1971), p. 14.

⁹ Otto Dahinten, *Geschichte der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*, Köln-Wien, 1988, p. 7-8, apud András Péter Szabó, „Besztercze Város Levéltárának Történetéhez”, în *Levéltari Közlemények*, 78 (2007), p. 99.

¹⁰ Filipașcu, *Istoria*, p. 88.

¹¹ Gabriela Rădulescu, „Considerații cu privire la statutul politic al Bistriței în secolele XIII-XV”, în *File de Istorie*, V (1988), p. 45.

¹² Ardelean, *Relațiile*, p. 4; Vasile Lechințan, „Scrisori ale oficialilor maramureșeni adresate cetățenilor Bistriței în sec. XVI-XVII”, în *Maramureș vatră de istorie milenară*, V, Cluj-Napoca, Ed. „Dragoș Vodă”, 2004, p. 122.

¹³ *Documente privitoare la Istoria Românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*. I-XXI. Supl. I-II. București, 1887-1942.

¹⁴ Albert Berger, *Urkunden-Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*, Bd. I-III, 1203-1585, Köln-Wien, 1986-1995.

Arhiva orașului Bistrița poate fi considerată cea mai bogată dintre toate arhivele medievale, fiind foarte importantă pentru cunoașterea istoriei economice, sociale și administrative a Transilvaniei mai ales în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Până în 1570 în această arhivă existau 3677 de documente dintre care, pentru perioada secolului XVI (1501-1570), se păstrează 3246 de documente¹⁵. Bistrița a avut contacte strânse cu centrele din nordul Transilvaniei, cu funcționarii comitatului și nobilii, cu orașele, târgurile și satele din afara teritoriului sășesc până spre Baia Mare, Baia Sprie, precum și cu orașele din comitatul Maramureș¹⁶. Aceste relații s-au adâncit în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, când a crescut numărul scrisorilor. Același lucru s-a întâmplat și în relațiile cu Moldova. Albert Berger consideră că orașul Bistrița a întreținut relații cu Moldova învecinată și temporar și cu Maramureșul. În perioadele de criză sfatul orășenesc mergea împreună cu contingentul său pe câmpul de luptă, însoțindu-l pe rege. Rapoartele magistratului au conținut informații valoroase de pe câmpul de luptă pentru perioada secolului al XVI-lea. O cincime din întreg fondul arhivistic o reprezintă scrisorile funcționarilor comitatului¹⁷.

Pentru o mai bună înțelegere a dinamicii raporturilor dintre maramureșeni și bistrițeni este necesară o prezentare cantitativă a numărului de scrisori pe perioade. Astfel, în documentele păstrate în arhivă se găsesc peste 150 de scrisori, pentru perioada 1501-1585, referitoare la legăturile celor două teritorii. Din analiza documentelor pe perioade se constată că până în 1540 documentele existente sunt relativ puține (aproximativ 25) comparativ cu următoarele perioade, când corespondența se va intensifica. Se poate constata pentru perioada 1546-1551 o creștere a numărului scrisorilor redactate de maramureșeni (în total 36). Trebuie remarcat faptul că există perioade când documentele sunt mai puține sau lipsesc, iar acest lucru se poate datora fie distrugerii documentelor, fie existenței unor pericole externe sau interne care au determinat întreruperea schimburilor de scrisori. De exemplu, în timpul epidemiei de ciumă din 1573 au fost întrerupte contactele dintre Bistrița și Sibiu. Se pare că, pentru perioada respectivă, nu a existat corespondență nici între maramureșeni și bistrițeni (între 1571-1573 se poate găsi o singură scrisoare, redactată în 6 decembrie 1573¹⁸). Pentru perioada 1575-1585 numărul scrisorilor a crescut, ajungând la aproximativ 55.

Conform scrisorilor, oficialii maramureșeni li se adresau bistrițenilor cu formulele: *prudens et circumspecte vir, domine amice ac vicine nobis semper*

¹⁵ *Ibidem*, vol. I, 1986, p. XX.

¹⁶ *Ibidem*, p. XXVI.

¹⁷ *Ibidem*, p. XII, XXIV, XXIX.

¹⁸ *Ibidem*, vol. III, doc. nr. 3931, p. 89.

*observande*¹⁹ sau *prudens et circumspecte domine, amice vicineque honorande*²⁰. Konrad Gündisch este de părere că pătura conducătoare din Bistrița a căutat să se diferențieze. Doar patricienilor li se cuveneau titlurile de *dominus*, iar începând cu a doua jumătate a secolului al XV-lea acela de *circumspecti et prudentes*. Astfel, nu a existat nici o deosebire între aceștia și semenii lor din alte orașe europene care purtau denumirea de: *circumspecti, discreti, prudentes*²¹.

Comunicarea dintre cele două teritorii a jucat un rol important: în propagarea veștilor (schimburi de informații privind mișcările de trupe), rezolvarea diferitelor probleme sociale și a conflictelor existente în cadrul populației, în soluționarea problemelor judiciare (furturi, tâlhării, omoruri), precum și a celor economice (cele legate de păscutul oilor, sau comerțul cu anumite produse). Conform documentelor, între aceste regiuni existau anumite înțelegeri, stabilite atât în privința hotarelor cât și în privința pășunatului vitelor.

Principalele tipuri de relații existente între comitatul Maramureș și districtul Bistriței, așa cum atestă corespondența oficialilor, pot fi grupate în relații politice, economice și judiciare.

Documentele referitoare la relațiile politico-militare surprind evenimente importante din istoria Transilvaniei medievale. Ele oferă totodată informații valoroase cu privire la principalele probleme politice ale epocii, cum ar fi mișcările de trupe, fuga domnului Moldovei sau năvălirea tătarilor. Aceste interferențe politice, pe care le relevă corespondența demnitarilor, pot fi grupate în: schimburi de informații (vești) cu privire la diferite evenimente de interes comun, trimiterea de solii și însoțirea oficialilor.

Schimburile de vești erau reciproce între cele două teritorii și sunt specifice nu doar secolului al XVI-lea ci întregului ev mediu (există schimburi de vești și în secolul al XV-lea, al XVII-lea etc). Un astfel de exemplu îl reprezintă scrisoarea lui Gaspar Kornis, comite de Maramureș, datată în 3 iulie 1582 din Sighet, către judele primar al Bistriței, Casparo Bwdaky, în legătură cu amânarea adunării pentru hotar datorită zvonurilor legate de fuga voievodului Moldovei, Iancu Sasul. În cuprinsul scrisorii comitele Maramureșului afirmă: „Deci am acum de știre că în Moldova este oaste și că Voievodul ce este acum ar vrea sa fugă; ba încă am poruncă de la Măria Sa să-l supraveghez...”²². Se pare că și bistrițenii aveau aceeași poruncă de la voievodul Transilvaniei, Cristofor Bathory, să-l oprească pe Iancu Sasul dacă „ar încerca să fugă, fie și în

¹⁹ Nicolae Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelenne (Bistrița, Brașov, Sibiu)*, vol. XV al Colecției Hurmuzaki, partea I, 1358-1600, București, 1911, p. 688, nr. 1270.

²⁰ *Ibidem*, p. 686, doc. nr. 1267.

²¹ Gündisch, *Patriciatul*, p. 170-171.

²² Iorga, *Documente*, p. 686, nr. 1267.

Maramureș” (document din 10 martie 1581).²³ Gaspar Kornis scrie o nouă scrisoare bistrițenilor despre gândul de năvălire la Bistrița al voievodului Moldovei, în 10 iulie 1582, afirmând: „că mie așa îmi vine știrea că [voievodul Moldovei] ar fi în tabără în Rodna și ar vrea să mergă spre Bistrița”²⁴. Comitele cere bistrițenilor știri sigure cu privire la această problemă („Și te rog pe d-ta să-mi dai despre aceste lucruri știri sigure, fiindcă și eu sunt aici la hotară supt munți cu ochii în toate părțile.”²⁵). O nouă scrisoare în legătură cu aceeași problemă, fuga voievodului Moldovei, este trimisă de Gaspar Kornis bistrițenilor pe 19 iulie 1582. Documentul relatează faptul că: „iată de mai mult de două luni îmi aduc tot astfel de știri că Voievodul Moldovei numai de aceia [sic!] cutreieră țara ca, dacă se întâmplă să fugă de acolo, să știe în care parte să apuce în siguranță”²⁶. De asemenea, acesta cere să-i fie trimise știri noi cu privire la problemă („Pe d-ta te rog, ca pe un bun, credincios vecin și prieten și domn prieten [...] să-mi dai de știre zi și noapte. Eu mi-am trimis omul acolo la d-ta [...] și dacă d-ta vei afla ceva sigur, să-l trimeți la mine, zi ori noapte, tot una e”)²⁷.

Un alt exemplu de schimburi de vești, de această dată privind mișcările de trupe, este cel din 2 mai 1593, când Jurj Pogan, comitele Maramureșului, și juratul Toma îi comunică lui Urban Weidner, primarul Bistriței, și lui Simion, pârălăbul din aceeași localitate, faptul că armata de mercenari („oameni nămiți în bani”) ce a trecut prin Maramureș a fost comandată de Gaspar Kornis, iar emisarii trimiși în Polonia nu au de transmis vești rele. De asemenea, aceștia îi cer lui Urban Weidner să le comunice ce se petrece în Moldova. Corespondența confirmă faptul că maramureșenii au oameni trimiși în Polonia, iar bistrițenii în Moldova („Derept acea și acmu avem om acolo [...] c-am înțeles că aveți omiri [sic!] în Moldua”)²⁸. Această scrisoare a fost redactată în română. Alte schimburi de vești legate de năvălirea tătarilor au fost înregistrate și în iulie 1594²⁹. Schimburile reciproce de informații reprezentau o constantă în epocă. Acestea nu aveau loc doar între bistrițeni și maramureșeni. Documentele vremii atestă faptul că bistrițenii ofereau informații despre situația din Maramureș și magistratului orașului Sibiu, cu care întrețineau o bogată corespondență. Un exemplu relevant îl constituie scrisoarea sibienilor din 25 februarie 1529, prin care aceștia cer judei și juraților orașului Bistrița

²³ *Ibidem*, p. 681, nr. 1261.

²⁴ *Ibidem*, p. 687, nr. 1269.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 688, nr. 1270.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Georghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș, Alexandra Moraru, *Documente și însemnări românești din secolul XVI*, București, Editura Academiei Române, 1979, p. 204.

²⁹ Iorga, *Documente*, p.724, nr. 1329.

trimiterea unor iscoade în Maramureș pentru a fi la curent cu evenimentele din acele regiuni³⁰. Printr-o altă scrisoare, magistratul din Sibiu cere bistrițenilor vești din Maramureș³¹.

În ceea ce privește trimerile de solii, se poate da ca exemplu scrisoarea din 25 februarie 1529, trimisă de magistratul orașului Sibiu către judele și jurații orașului Bistrița, prin care sibienii îi informează despre speranța într-o apropiată revenire a regelui Ferdinand, căruia i s-a trimis o solie prin Maramureș spre Casovia³².

Informații privind însoțirea oficialilor se găsesc într-un document din 27 septembrie 1563, în care Ioan Sigismund Zapolya roagă pe bistrițeni să-l ducă în siguranță pe Francisc Ferufinus până la Hust înlesnindu-i astfel trecerea spre Polonia³³.

Relațiile economice dintre cele două teritorii sunt surprinse doar parțial în corespondența oficialităților. Mai multe informații despre acestea se găsesc în conscripțiile fiscale și în registrele de socoteli. Datorită poziției geografice (vecinătatea cu Moldova și relațiile intense cu Polonia) în Bistrița s-au dezvoltat comerțul și meșteșugurile, sașii bistrițeni fiind cunoscuți în evul mediu ca meșteri foarte pricepuți³⁴. Principalele probleme economice existente între Maramureș și Bistrița au fost: cele legate de comerțul cu anumite produse, plata banilor pentru diverse servicii primite, cele legate de păscutul oilor sau unele neînțelegeri în privința hotarelor. Din districtul Bistriței se cumpărau unele produse cum ar fi: frânghie pentru ocele de sare din Maramureș, grâu, vin etc.³⁵. Documentele din secolul al XVI-lea atestă faptul că Maramureșul cumpăra pentru ocele de sare frânghie din Bistrița. Astfel, în înregistrările cu privire la banii cheltuiți de mina de sare din Hust se găsesc informații legate de achiziționarea de frânghie (*junium*) din Bistrița în 1555³⁶. De asemenea, conscripția fiscală din 1600 menționează obligația iobagilor din Rona de Sus de a aduce frânghiile cumpărate pentru mina din Coștiu, de la Bistrița³⁷.

Oficialii comitatului Maramureș, în general, scriau bistrițenilor atunci când existau anumite probleme sau neînțelegeri între populația celor două regiuni. Un astfel de exemplu poate fi scrisoarea vicecomitelui comitatului

³⁰ Berger, *Urkunden-Regesten*, I, nr. 1101.

³¹ *Ibidem*, nr. 1170.

³² Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Cluj, fond *Primăria orașului Bistrița* (în continuare: D.J.A.N. Cluj, P.O.B.), seria a II-a, nr. vechi 237.

³³ *Ibidem*, seria a II-a, nr. vechi 280.

³⁴ Samuil Goldenberg, „Contribuții la istoria Bistriței și a văii Rodnei la începutul secolului al XVI-lea”, în *Studia b.*, seria IV, fasc. 1 (1960), p. 59.

³⁵ D.J.A.N. Cluj, P.O.B., seria a II-a, nr. vechi 334.

³⁶ Arhivele Naționale Maghiare/ Magyar Országos Levéltár, Budapesta (în continuare: M.O.L.), E 160. *Conscriptiones diverse*, fasciculus 7, cutia 8, filele 224-339.

³⁷ M.O.L., E 156, fasc. 174, nr. 25.

Maramureș din 21 martie 1531 din Sighet, în care le cere judeului și juraților orașului Bistrița să-l despăgubească pe un locuitor din Hust, păgubit cu prilejul venirii sale în Bistrița cu mai multe mărfuri spre vânzare³⁸. O altă scrisoare, din 1536, se referă la vânzarea unui munte. În cuprinsul documentului, Ladislau Rad, vicecomite de Maramureș, confirmă judeului și juraților orașului Bistrița faptul că Iacob, Theodor, Ioan și Pavel, nobili din Ieud, au cumpărat un munte de la nobilii Teodor și Dan Man din Șieu. Documentul e redactat în 21 noiembrie 1536, la Sighet³⁹. 1 iunie 1548 este data când Antoniu de Sighet, vicecomite de Maramureș, scrie bistrițenilor despre niște români, din Iaad (Livezi), veniți în Maramureș să cumpere berbeci⁴⁰. Vicecomitele comitatului Maramureș trimite din Sighet în 24 ianuarie 1511 un document către magistratul orașului Bistrița, în care amintește existența unor înțelegeri în privința hotarelor și a pășunatului vitelor și cere respectarea lor⁴¹.

Câteva documente din 1551 reflectă alte aspecte importante pentru evoluția relațiilor economice dintre cele două zone. 7 iulie 1551 este data când Adam Ezekz de Huszt, vicecomite de Maramureș, și Grigoriu Literatus de Sighet au reținut bunurile și lucrurile preotului din Salva pentru că acesta i-a luat mai multă vamă⁴². Documentul din 9 iulie 1551⁴³ amintește faptul că exista o înțelegere cu privire la comerțul dintre Bistrița și Maramureș. În cuprinsul scrisorii, magistratul orașului Sighet cere magistratului orașului Bistrița să se transcrie și să se trimită, prin Pop Ștefan din Sighet, înțelegerea pe care magistratul orașului Sighet a făcut-o în urmă cu câțiva ani cu Anton Literatus, cu privire la comerțul dintre Bistrița și Maramureș. Magistratul orașului Sighet le comunică bistrițenilor, prin scrisoarea din 27 iulie 1551⁴⁴, faptul că se va întruni congregația comitatului pentru a se analiza conflictele referitoare la problemele comerciale dintre Maramureș și Bistrița. Documentele din 1551 denotă faptul că existau anumite înțelegeri stabilite în privința comerțului între cele două teritorii.

Actele referitoare la relațiile judiciare surprind existența diferitelor probleme de ordin juridic (nedreptăți, furturi, tâlhării, omoruri) cu care se confrunta societatea în acea epocă. Scrisorile oficialilor comitatului furnizează informații cu privire la rezolvarea diferitelor delictive. Astfel, în 11 martie 1516, vicecomitele comitatului Maramureș scria din Sighet judeului primar al Bistriței,

³⁸ D.J.A.N. Cluj, P.O.B., seria I, nr. vechi 1136; Berger, *Urkunden-Regesten*, I, nr. 1244, nr. 1252.

³⁹ Vasile Lechințan, „Oficialii comitatului români din Maramureș în relații cu Bistrița în sec. XVI-XVII”, în *Maramureș vatră de istorie milenară*, II, Cluj-Napoca, Ed. „Dragoș Vodă”, 1997, p. 116.

⁴⁰ Iorga, *Documente*, p. 466-467, doc. nr. 867.

⁴¹ D.J.A.N. Cluj, P.O.B., seria I, nr. vechi 464.

⁴² Berger, *Urkunden-Regesten*, vol. II, nr. 2081, p. 555.

⁴³ *Ibidem*, nr. 2083, p. 555.

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 2087, p. 556.

Valentin Nagh, rugându-l să-i acorde asistență juridică și să-i facă dreptate nobilului său Precup, care fusese jefuit în apropiere de Nășăud⁴⁵.

De multe ori, maramureșenii apelează la bunăvoința vecinilor lor pentru eliberarea celor acuzați, aducând ca argument uneori chiar nevinovăția acestora. Scrisoarea din 3 noiembrie 1528, când nobilii din Maramureș scriu din Sighet bistrișenilor despre nobilul Gavrilă de Vișeu de Sus, bănuț pe nedrept de omor, poate fi considerată un astfel de exemplu⁴⁶. Comunitatea celor cinci orașe maramureșene cere iertare în 31 ianuarie 1530 judeului și juraților orașului Bistrița, în numele nobilului Nicolae Vlad, care pricinuisse pagube bistrișenilor⁴⁷. În 2 sau 3 februarie 1530⁴⁸, Tomas Bethlen scrie judeului orașului Bistrița, Toma Zewch, despre cazul nobilului Nicolae Vlad de Săliște, cerând eliberarea acestuia, iar în 5 februarie 1530⁴⁹ locuitorii celor cinci orașe maramureșene scriu bistrișenilor despre același caz. Gavrilă de Vișeu de Sus este din nou subiectul corespondenței dintre maramureșeni și bistrișeni. Astfel, în 10 ianuarie 1531 întreaga comunitate a nobililor are rugămintea de a se i face dreptate nobilului pentru pagubele suferite din partea unor supuși ai orașului Bistrița⁵⁰. Adunarea nobililor din comitatul Maramureș cere judeului și juraților orașului Bistrița în 9 decembrie 1533 să nu dea curs procesului de omor, deoarece nobilul Gavrilă și-a obținut libertatea datorită celor 102 oameni cinstiți care au depus jurământ susținând nevinovăția lui. Li se cere bistrișenilor să-l lase liber pe nobilul Gavrilă (arestat la Zagra) și să-i fie restituite bunurile⁵¹. Vicecomitele comitatului Maramureș, Filip Dunca, scria în 1536 bistrișenilor să elibereze din captivitate doi nobili maramureșeni, deoarece s-au dovedit nevinovați⁵².

Alte documente care oglindesc relațiile judiciare sunt cele referitoare la afacerea preotului Teodor din Giulești, gazdă de hoți. Astfel, în 7 iunie 1558⁵³ scrie bistrișenilor Antoniu Vass de Sighet, vicecomitele comitatului Maramureș, în legătură cu această problemă, iar în 15 iunie 1558⁵⁴ scriu locuitorii din Sighet. După doi ani, în 10 ianuarie 1560⁵⁵, vicecomitele comitatului Maramureș, Melchior Pogan, scrie pârçalabului Bistriței despre prinderea preotului din

⁴⁵ *Ibidem*, nr. vechi 619.

⁴⁶ Iorga, *Documente*, p. 307, nr. 565.

⁴⁷ Berger, *Urkunden-Regesten*, vol. I, nr. 1199.

⁴⁸ Iorga, *Documente*, p. 348-349, doc. nr. 650.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 651.

⁵⁰ D.J.A.N. Cluj, *P.O.B.*, seria I, nr. vechi 1127; Iorga, *Documente*, p. 360-361, nr. 673.

⁵¹ Ioan Aurel Pop, *Instituții medievale românești, adunări cneziale și nobiliare (boierești) din Transilvania în secolele XIV- XVI*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991, p. 188-189.

⁵² D.J.A.N. Cluj, *P.O.B.*, seria I, nr. vechi 1223; Berger, *Urkunden-Regesten*, I, nr. 1338.

⁵³ Iorga, *Documente*, p. 538, nr. 989.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 538-539, nr. 990.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 552, nr. 1016.

Giulești. Un alt act, din 24 august 1569, vorbește despre un proces civil legat de cearta pentru niște oi. Ioan Dunca, vicecomite de Maramureș, scrie judeului primar al Bistriței, Gregorio Dawn, despre o ceartă pentru niște oi ale unor români. Documentul informează că „acel român [...] s-a dus de a aprins și a ars stâna lui Luca Buftea și a lui Ion Buftea”, fapt pentru care „l-au dat în judecată și i-au cerut 100 de florini, și cu multă greutate l-au scăpat cu 12 florini”. La sfârșitul documentului vicecomitele de Maramureș afirmă: „De aceea vă rog pe dumneavoastră, ca pe vecinii și domnii mei credincioși să nu lăsați în pagubă pe săracul boier [...] Lucru în care voim să ne slujim între noi, ca domnului vecinului nostru credincios.”⁵⁶. Un alt document din 1599 relevă faptul că fiul preotului din Berbești a fost ucis, bistrițenii trebuind să plătească o amendă în bani pentru uciderea acestuia și pentru luarea rudelor sale în captivitate⁵⁷.

Concluzionând, s-ar putea vorbi de o dinamică a relațiilor între cele două micro-regiuni în perioada secolului al XVI-lea, cu mențiunea că, începând cu a doua jumătate a secolului, asistăm la o creștere a numărului documentelor, expresie a faptului că relațiile se adâncesc, se intensifică. De asemenea, relațiile sunt amplificate de pericolele externe comune. Deși din punct de vedere economic Bistrița este superioară Maramureșului, din analiza unilaterală a scrisorilor trimise de maramureșeni nu se poate observa o inferioritate în viziunea sau poziția proprie a acestora. Ei discută oarecum de pe o poziție de egalitate atunci când cer bistrițenilor rezolvarea anumitor favoruri și menționează că la rândul lor îi vor ajuta în probleme asemănătoare, putându-se vorbi de o relație complementară între cele două zone. În general cererile vin din partea maramureșenilor, care nu beneficiau de o poziție atât de privilegiată geografic ca și bistrițenii. De exemplu, în cazul problemei legate de fuga voievodului Moldovei, maramureșenii afirmă: „Apoi cred că la dumneata sunt cunoscute afacerile voievodului Moldovei [...]”⁵⁸. Se poate observa faptul că bistrițenii sunt mai informați, aceasta și datorită poziției geografice privilegiate.

Cu toate că sunt două tipuri de comunități, distincte atât din punct de vedere al etnicității (români respectiv sași), cât și al organizării politico-administrative, se poate discuta de o cooperare între cele două teritorii.

În decursul secolului al XVI-lea, între comitatul Maramureș și districtul Bistriței au existat relații bazate pe înțelegere și ajutor reciproc, relații de bună vecinătate determinate de interesul comun al celor două teritorii. Documentele exemplificate denotă faptul că legăturile maramureșenilor cu bistrițenii au avut loc nu doar la nivelul superior (comite, vicecomite), ci și la celelalte nivele. Astfel, uneori scriu pentru rezolvarea aceluiași probleme atât comitele sau vicecomitele de Maramureș cât și judele nobililor sau adunarea nobililor.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 636-637, nr. 1185.

⁵⁷ D.J.A.N. Cluj, *Colecția de documente și manuscrise, Historia Rei Cameralis*, nr. 13, vol. I, p. 149.

⁵⁸ Iorga, *Documente*, p. 687, doc. nr. 1269.

Scrisorile sunt o expresie a unor contacte reale, constând din participarea directă a supușilor fiecărei unități teritorial-administrative la activități economice în teritoriul celeilalte. Problemele acestor supuși, ale căror interese au fost apărate de conducătorii lor, au generat corespondența oficială legată de problemele juridice. Așa cum s-a putut observa, românii din districtul Bistriței ajung în Maramureș după berbeci, și invers, nobilii maramureșeni merg în Bistrița cu diverse afaceri, iar atunci când comit infracțiuni sunt trași la răspundere pe cale judecătorească. Autoritățile intervin pe canalele lor în sprijinul intereselor supușilor. Statutul lor de nobili trebuia să-i facă imuni la arestări, înainte de condamnare.

Documentele prezentate arată complexitatea relațiilor existente între cele două regiuni, comunicarea dintre aceste teritorii vecine jucând un rol important în schimbul de informații, în rezolvarea conflictelor, a problemelor judiciare și a celor economice. Corespondența dintre oficialități relevă informații prețioase pentru examinarea relațiilor dintre regiuni, pentru aprofundarea unor aspecte din viața politică, socială și economică, dar mai ales pentru reconstituirea istoriei medievale a acestor teritorii. Prezentarea de față a surprins doar câteva aspecte din această vastă temă de cercetare. Acest subiect de actualitate rămâne unul deschis spre noi cercetări și îndeamnă cercetătorii la viitoare analize mai profunde, mai amănunțite asupra evoluției relațiilor la nivelul micro-regiunilor.